

21 Jenisejsk d. 22 Mars/3 April 1847.⁵⁸¹

***Rapport till Kejsarl[iga]
Wetenskaps Akademien
i Petersburg***

Tolstoj Nos utgjorde wändpunkten för min resa åt norr utmed Jenisej-flodens stränder. Nedanom denna ort hade jag ingen ting öfrigt att uträtta, emedan man derstädes wintertiden icke anträffar infödingar, utan endast några glest strödda Colonister. Wid sjelfva *Tolstoj Nos* bestå infödingarne eller de här så kallade Asiaterne blott af en enda Jurak-slägt, som kallar sig *Lambaj* och hos Ryssarne bär namnet af *Strand-Juraker*.^{lxi} 582 Denna slägt har enligt sägen inwandrat till Jenisej ifrån Obdorska sidan, der den utan twifvel lefwat i nära beröring med de Tasowska Ostjakerne. Härtill slutar jag af språket, som hos Strand-Jurakerne i de allra minsta detaljer öfverensstämmer med den Tasowska dialekten, men i någon ringa mon afwiker ifrån den Obdorska. Redan förut nära inwigid i den Tasowska dialektens mysterier hade jag

lxi. Den Ryska, äfwen i vetenskapen häfdwunna benämningen har sin grund deri, att omförmälda Juraker under loppet af sommaren idka fiskafänge wid *stränderna* af Jenisej. Om hösten irra de enligt Samojedernes allmänna sed kring tundrorna och utlägga giller för fjällrackor, räfwär, wilda renar m. m.; men winter-tiden uppehålla de sig wid *Cheta* och *Soljena* i skygd af den svaga lärkskog, som frodar sig wid nämnda floder.

581 The ms. in SKSA A721 is a draft in Castrén's hand of eight pages, the size of which is ca. 21.5 x 26.5 cm. It was published in *Morgonbladet* 47/1847 (July 1, 1847) and in Castrén 1855: 269–275. Castrén sent it to Sjögren on 22 March/3 April 1847 and it appeared in German in the *Bulletin* of the Academy of Sciences in St Petersburg. Castrén 1847f; Castrén 1848f: 263–268.

582 Change in the footnote
uppehålla de sig || ~ enligt Samojedernes allmänna sed

- 583 *ethnographiska* || <---->
 584 *warmare, gladare* || *warmare*
 och m[era]

följakteligen i lingvistiskt hänseende föga att förtjena i Tolstoj Nos, men för mitt ethnographiska⁵⁸³ ändamål war denna Thule-färd ¶ ganska fruktbar, emedan jag hos Strand-Jurakerne erhöi utförliga upplysningar om de Samojed-stammar, som nomadisera wid mynningen af *Tas* och tillhöra så wäl Jenisejska, som Tobolska Gouvernementet.

¶ [179] Ifrån Tolstoj Nos återwände jag ännu i slutet af Nowember till mitt höggvarter i Dudinka. Här hade under min frånwaro ett talrikt antal Awamska Samojeder församlat sig både i egna och kronans angelägenheter. Detta war en för mig högst gynsam omständighet, emedan jag derigenom befriades ifrån nödwändigheten att fullborda den länge påtänkta resan till *Pjasina*. Med tillhjälp af nämnda Samojeder granskade jag mina i Dudinka gjorda anteckningar och öfwertygade mig härwid, att hos de åtta wid *Pjasina* och ännu längre österut wid *Taimura* nomadiserande Samojedsläpger ingen wäsentlig olikhet i lingvistiskt hänseende röjer sig. I följe häraf ansåg jag mig kunna med godt samwete slå *Pjasina*-resan ur hågen och ändteligen skruda till undersökningar af de Jenisejska Samojedernes språk och ethnographiska förhållanden. I sådan afsigt afreste jag i början af December ifrån Dudinka till *Lusina* och medtog ifrån sistnämnda winterläger några tjenliga tolkar till *Chantaika*.

Jag hade hoppats att i *Chantaika* finna en *warmare*⁵⁸⁴, *gladare* och mera hellsosam boning, än det usla winterlägret i *Lusina* hade att erbjuda; men i denna förhoppning blef jag ty wärr sviken på det mest nedslående sätt. Den under sommaren ¶ [180] så lju¶sa och trefliga stugan i *Chantaika* war nu oaktadt sin bastanta ugn och sina fyra isfönster nästan lika kall och mörk, som ett Samojediskt

näfvertält⁵⁸⁵. Fuktigheten i stugan war så stark, att wattnet rann utför wäggarne, ehuru renhudar uppspikades⁵⁸⁶ på rummets yttre sida. På den inre lät⁵⁸⁷ jag omkring mitt sofställe utbreda några bastmattor, hvilka fastfröso så starkt⁵⁸⁸ wid wäggen, att de sedermera endast styckewis kunde lösslitas. Ett ungefär lika beklagansvärdt öde drabbade några af oförsigtighet på wäggen upphängda klädesplagg. Det är naturligt, att en så stark fuktighet skulle åstadkomma både os och en annars osund athmosfer i rummet; men mest led jag likwäl af den förfärliga⁵⁸⁹ rök, som wid⁵⁹⁰ eldningen uppfyllde rummet och under sjelfva nyårsnatten jagade mig ifrån bädden ut i skogen.

I ett så beskaffadt logis satt jag i runda tre weckors tid wid en talgdank, som brann oafbrutet ifrån morgonen till aftonen, och sysslade med den Jenisejska Samojediskans twenne dialekt-brytningar, den ena tillhörig de Chantaiska och Karasinska, den andra de staden underlydande Samojederne eller Baj-släkten. Begge dessa munarter sluta sig nära till Tawgy-språket eller den Awamska Samojediskan, och afvika sig emellan blott i några owäsentliga omständigheter. Naturligtwis erinrar hwardera dialekten tidt och ofta om Jurakernes och de Turuchanska Samojedernes granskap. Dessutom synes Baj-språket hafva låntagit ett och annat ifrån den Jenisejska Ostjakiskan.

I och med undersökningen af de Jenisejska Samojed-dialekterna war mitt uppdrag i den Turuchanska polar-regionen fulländadt, och nu bar det åter af till den ryktbara staden Turuchansk. Hvilken ljuf klang äger icke ordet Turuchansk, sedan man lefwat ett⁵⁹¹ halft år på tundran och i twenne månader warit beröfwad solens ljus! I Turuchansk skiner solen alla dagar, här kan man till och med

- 585 näfver-/tält
 586 uppspikades || blef[vo]
 587 lät || hade
 588 starkt || hårdt
 589 förfärliga || star[ka]
 590 wid || under
 591 ett [...] år || sex månader

 [181]

- 592 *och* || *under*
 593 *förfrös* || *hände*
 594 *stationerna, som* || *stationerna.*
 Dessa

på sin kammare fröjda sig af dagsljuset, emedan Turuchansk åtminstone äger fyra hus med glasfönster. Af längtan och otålighet att snart hinna till den solbelysta staden hade jag beslutit att twertemot min wana fortsätta resan både natt och dag; men redan den första natten mötte mig ett äfventyr, som helt och hållet rubbade min reseplan. Samojeden, min skjutskarl, hade under nattens mörker icke warseblifvit, hurusom Jenisej widt och bredt war öfwersvämmad af watten, som uppspirat genom den här och der sönderbrustna isen. Han åkte således in i flödwattnet, renarne förmådde ej draga slädan i land, och wi suto bokstafligen fastfrusna på elfwen – utan råd, utan hjälp, i fara att uti den skarpa kölden förfrysa våra lemmar. Ur denna nöd räddade oss en lycklig tillfällighet. Man hade af respect för några akademiska bref-paquetter affärdat till mig en

❖ [182]

post ❖ ifrån Turuchansk, postkarlen råkade möta oss midt under det farliga äfventyret, och han icke allenaast förhjelpte oss i land, utan lotsade oss äfwen till ett Samojediskt näfwertält, der jag sedermera tillbragte hela natten och⁵⁹² wärmdde min frusna blod med the och de erhållna brefsrens innehåll. I nyssnämnda affär förfrös⁵⁹³ en Samojed sina fötter, och en annan, som blifvit utskickad på rekognoscering, borttappades till mitt stora bekymmer.

Öfwerhufwud war resan ifrån Chantaika till Turuchansk förenad med äfventyr och obehagligheter af alla slag. Dessa fördröjde min resa, så jag sällan kunde tillryggalägga mera än 20–30 verst under dygnet. Än braßt en rem, än söndrades en släde, vägen förlorades, renarne tröttnade och man war ofta nödsakad att till fots bana sig vägen till stationerna⁵⁹⁴, som utgjordes af förfallna winterläger, i hwilka den resande knappt finner nödig

wärme, ännu mindre någon förfriskning.^{lxii} 595
 Man föreställe sig min glädje, då jag efter sådana wederwärdigheter omsider emot medlet af Januarii gjorde mitt intåg i Turuchansk, sittande i en liten⁵⁹⁶ släde, som var förespänd med sexton hundar.

❖ [6] ❖ I⁵⁹⁷ Turuchansk dröjde jag endast tre dagar och har sedermera under en ständigt fortfarande opasslighet småningom bråkat mig fram till staden Jenisejsk. Min sysselsättning under resan har varit undersökningen af den Jenisejska Östjakiskans twenne dialecter: den *Imbatska* och den *Symska*. Under detta studium har jag tillfylllest öfvertygat mig om sanningen af de Författares vittsord, som hålla den Jenisejska Östjakiskan för ett ifrån de Finskt-Samojediska språken mycket afvikande tungomål. Wisserrligen träffar man många beröringspunkter så väl emellan Samojediskan, som i synnerhet den Ugriska och Jenisejska Östjakiskan; men det oakadt kan jag ej betrakta sistnämnda språk annorlunda än såsom ett fragment af en egendomlig, med de Finskt-Samojediska språken på afstånd beslägtad familj. Den Jenisejska Östjakiskan är en art Chinesiska, som ej äger⁵⁹⁸ någon fullständig flexion; den älskar att ställa rotstafvelsen i slutet och låter flexionen i nödfall försiggå i början eller midten af ordet, t. ex. *dagafuot*, *kagafuot*, *dagafuot*,⁵⁹⁹ jag, du, han väntar (roten: *fuot* Finn. *ootan*). Ehuru enkel i sin formbyggnad är Jenisejska Östjakiskan likwäl

lxii. I Turuchanska kretsen har eländet under innewarande år nått en oerhörd höjd, af skäl att kronan med mindre frikostig hand än tillföre utströr allmosor åt landets innewanare. Emellertid har mjölpriset stegrad sig till den grad, att man i sjelfva Jenisejsk för det närwarande betalar 7 Rub. 50 kop. pudet.

- 595 Change in the footnote:
oerhörd || *förut* ~
- 596 *liten släde* || *släde*
- 597 *I* || *Efter*
- 598 *äger* || *tillåter*
- 599 In Castrén 1855 there is a footnote by Sjögren: “Månne 1:sta och 3:dje personen äro alldeles lika? Sannolikt är här ett misstag begånget.” In Castrén 1848f: 266: “Sollten die erste und dritte Person ganz identisch sein? Wahrscheinlich waltet hier irgend ein Versehen ob. S.[jögren].”

- 600 Aleksandr Petrovič Stepanov (1781–1837), the first Governor of Enisejsk Government 1822–1831, Active State Councillor, poet and writer, published several descriptions of his administrative area and collected historical and archaeological material as well as Siberian languages. Энциклопедический словарь ХХХІ: 594–595 [Степановъ, (Александр Петрович)]. Ethnographic description of the peoples in western Siberia with samples of their languages Степановъ 1835 II: 32–117. (TS)
- 601 *måhända* || 1. troligen || 2. kanske
- 602 *Jenisej* || floden *Dubtsches*
- 603 enligt [...] *traditioner* || af äldre pa
- 604 eg. || d. ä.
- 605 The River Kan discharges into the Enisej from the right (east) at N56°31'6" E93°47'3". (TS)
- 606 Ulug-Xem is a Khakas name for the Enisej, not its tributary. (TS)
- 607 *Af* [...] *innehåll* || Sådana
- 608 uppkomsten [...] element || det Ugriska element

genom sina outtömliga bokstafsörvandlingar det mest kaprisiösa språk, jag någonsin studerat.

*Stepanow*⁶⁰⁰ omtalar en tradition, enligt hvilken Östjakerne inwandrat till Jenisej ifrån Tasfloden, kanske till och med ifrån Irtysh. Denna tradition grundar sig måhända⁶⁰¹ derpå, att Tassowska Samoieder af släkten *Limbel-gup* ned-satt sig wid Jenisej⁶⁰² och efterhand sammansmält med de Jenisejska Östjakerne. Twenne andra släkter bland de Symska Östjakerne påstås hafwa uppstått genom en dylik beblandning. Om man med stöd af gängse traditioner följer den Östjakiska colonisationen i spåren, så finnas bland de Symska Östjakerne tre och de Imbatska endast två veritabla Östjak-släkter.^{lxiii} Äfwen dessa reduceras enligt⁶⁰³ trowärdiga, ehuru mindre utspridda traditioner till tvenne, af hvilka den ena benämnes: *Kanas-ket* Pl[uralis] *Kan-djeäng*, folk af *Kan*, och *Ulj-get* Pl. *Ulj-djeäng*, folk af *Ulj*, eg[entligen]⁶⁰⁴ watten-folk. Man inser lätt, att med benämningarna *Kan* och *Ulj* åsyftas de twenne floder *Kan*⁶⁰⁵ och *Ulu-Kem*⁶⁰⁶, som Jenisej i sitt öfra lopp upptager. Liksom sjelfva benämningarna, angifwer äfwen traditionen, att Östjakerne utwandrat ifrån Jenisej-flodens källor. Man talar till och med om en hög, oöfwerstiglig ås (Altaj), som skulle hafwa brustit, hvarefter Östjakerne genom den bildade fåran banat sig wägen till Sibirien.

Af⁶⁰⁷ sådant innehåll äro de traditioner, jag erhållit; men de förklara ej uppkomsten⁶⁰⁸ af det Ugriska element, som förefinnes i den Jenisejska Östjakiskan. Lättaft förklaras saken, om man an-

lxiii. Enligt Preß-tabellerna uppgår hela den Östjakiska stammen wid Jenisej till 904 själar, qvinnor och barn inberäknade.

❖ [8] tager, att Ugriska colonier utwandrat ifrån ❖ Obska systemet⁶⁰⁹ och sammansmält med de Jenisejska Ostjakerne. Till denna förmodan⁶¹⁰ berättigar en tradition, enligt hvilken släkten *Chaibang*⁶¹¹ tillförene skulle hafva bott wid en "stor flod" (Ob eller Wach) på "Surgutska sidan". Wäl motsäger sig traditionen derigenom, att nämnda släkt upp gifwes wara af Samojedisk härkomst⁶¹² och uttryckligen benämnes *Limbel-gup*^{lxiv}; men denna motsägelse grundar sig kanske på någon⁶¹³ förwexling af *Chaibang* med den ifrån *Tas* utgångna *Imljak*-släkten.

Huru äfwen härmed må förhålla sig, så har den skarpt framstickande, till en del ursprungliga, till en ännu större del genom juxtaposition uppkomna frändskap med den Ugriska Ostjakiskan twingat mig att taga en närmare kännedom af den Jenisejska, än afsigten i förstone warit. Hittintills sysselsatt med att samla har jag ännu ej hunnit ordna och systematisera mina anteckningar; men detta skall blifva mitt första göromål efter ankomsten till Minusinsk⁶¹⁴, dit jag i dessa dagar ärnar begifva mig, efter att hafva tillbragt ett helt år i den Jenisejska kretsen.

lxiv. Såsom bekant är, tillhör *Limbel-gup* det Tasowska flodsystemet.

- 609 *systemet* || sidan
 610 *förmodan* || tradition
 611 *Chaibang* || ~ Ket
 612 *härkomst* [...] *Limbel-gup* || härkomst
 613 *någon* || en
 614 The town of Minusinsk is situated on a *protoka* (branch) of the Enisej that separates from the main river south of the town and joins it again downstream. The location of Minusinsk is N53°42'31" E91°41'6". The valley surrounding Minusinsk has been of a crucial importance in archaeological research of Southern Siberia since the 18th century, and also several Finnish scholars visited it after Castrén. Белокобыльский 1986 *passim*. (TS)